

**פחם, קפיטליזם
ומשבר האקלים**
עמ' 9

פועלי כל הארצות התאחדו!

זו הדרך

زوهديرخ ZO HADEREKH

גיליון 36 / 11 בספטמבר 2024

מחאה ראשונה בבאר שבע נגד המלחמה, השבוע (צילום: זו הדרך)

הילדים הנעלמים של מזרח י-ם

**לשמחת הממשלה
הושתה שביתת המורים**

מכתבים למערכת

סיפורה של שיין, נערה ישראלית

שיין היא נערה בת 16, תל-אביבית כל חייה. לפני כמה חודשים, עצרו פקחים של רשות האוכלוסין וההגירה ברחוב את אמה, ג'נה, והביאו אותה לשימוע לפני גירוש. בשימוע, לא התייחסו הפקחים ולו בשאלה אחת לכך שג'נה היא אם לקטינה, תלמידת תיכון שמעולם לא יצאה מישראל, וקבעו שעל שתייהן לצאת לפיליפינים, מולדתה של ג'נה. טובתה של שיין כלל לא נשקלה ולא אפשרו לה להביא את עמדתה בנוגע לגירושה ממולדתה בפני מקבלי ההחלטות. זאת בניגוד להנחיות משרד המשפטים ולפסיקה. בזכות ערר שהגשנו, חזרה בה רשות האוכלוסין מצו ההרחקה שהוציאה לג'נה בניגוד לדין, והיא ושיין מוגנות עד להחלטה חדשה.

שיין היא תלמידה מצטיינת וחברותית. היא גדלה בתנועת הצופים מכיתה ג' והיום היא כבר מדריכה אחרים ומובילה פרויקטים חברתיים בשבט. עם פרוץ המלחמה היא התנדבה למען תושבי הקיבוצים וסייעה עם חבריה בהכנת משלוחי מזון. חלומותיה של שיין ותוכניותיה, כמו גם הנחיות משרד המשפטים והפסיקה, כלל לא הובאו בחשבון כאשר פקחי רשות ההגירה עצרו את אמה, והוציאו לשתיים צו גירוש הקובע כי עליהן לצאת מישראל במהלך הקיץ.

ג'נה, אמה של שיין, הגיעה לישראל מהפיליפינים כעובדת סיעוד. כאשר שיין נולדה, איבדה האם את אשרת העבודה שלה. זאת לפי נוהל דרקוני, שמאז בוטל כבר בידי בית המשפט העליון. בשנים שחלפו מאז, ממשלות ישראל קיבלו החלטות שהעניקו מעמד קבע לילדי מהגרים כמו שיין, מתוך הכרה שהם ישראלים. אלא שבעת החלטת הממשלה האחרונה בנושא זה בשנת 2010, שיין עוד הייתה פעוטה.

אחרי שפקחי הרשות עצרו את ג'נה, ערכו לה שימוע ושחררו אותה עם צו הרחקה, הגשנו ערר בסיועו של עו"ד עידן מולדבסקי בדרישה שרשות ההגירה תמלא אחר הוראות החוק ותאפשר לשיין לומר את דבריה. טענו כי לא יתכן שיוחלט כי עליה לצאת מישראל, המדינה היחידה שהיא מכירה, מבלי שיתאפשר לה להשמיע את טענותיה ולהתחשב בהן. הערר התקבל ושיין קיבלה זימון לריאיון. עם זאת, היה ברור שהריאיון עומד להתנהל בניגוד לדין, באופן שיפגע בשיין. היא הביעה בפנינו חרדה מהרעיון שתאלץ להגיע למתקן רשות ההגירה המאיים בבית דגן. בשל כך, נאלצתי לפנות שוב לבית הדין והריאיון נדחה עד להודעה חדשה. עכשיו שיין ממתינה להחלטה. היא לא בחרה להיוולד בישראל, אבל היא ישראלית לכל דבר ועניין. היא אחת ממאה תיכוניסטים שחתמו על מכתב שנשלח ביוני לשר הפנים בבקשה להסדיר את מעמדם וטרם קיבלו תשובה.

בשבוע האחרון נעצרה למטרת גירוש אם נוספת לילד בן 16 שחתם על המכתב לשר הפנים. הפעם, כבר לא נדרשנו לפנות לבית הדין. פנייה של מנהלת הצוות המשפטי של המוקד, נטע מישלי, ליעוץ המשפטי של מנהל אכיפה וזרים ברשות ההגירה, כבר הספיקה כדי לגרום לכך שהרשות תדחה את השימוע. נמשיך להיאבק כדי ששיין ובני דורה יזכו לעתיד שמגיע להם – כישראלים.

עו"ד סבינה שמולביץ'

המוקד לפליטים ולמהגרים

ניתן לשלוח מכתבים למערכת באמצעות הדוא"ל
zohaderekh@gmail.com

או לתיבת דואר 26205 ת"א-יפו 6126102

דברים בשם אומרם

חלומה של בן גביר: אקדח לכל אזרח

"שיא של חמש שנים ביבוא אקדחים מארה"ב לישראל נשבר בחודש נובמבר 2023. באותו חודש יובאו מארה"ב לישראל 21,992 אקדחים, בשווי מוערך של 8 מיליון דולר. לשם השוואה, בנובמבר 2022 עמד שווי יבוא האקדחים מארה"ב על פחות מחצי מיליון דולר – זינוק של 1,500 אחוז. לפי נתוני המשרד לביטחון לאומי, מאז אירועי 7 באוקטובר אושרו כ-172,550 רישיונות חדשים לכלי ירייה. המשמעות היא שכיום יש בישראל יותר מ-292 אלף אזרחים המחזיקים ברישיון נשק, ויחד עם העלייה במספר מחזיקי הרישיונות – עלה גם מספר הנשקים המיובאים: מאז תחילת מלחמת 'חברות ברזל' בחודש אוקטובר האחרון, יובאו מארה"ב כ-9,000 אקדחים בממוצע בכל חודש".

איתי רון, "המקום הכי חם בגיהנום", 7.9

איך נולדה אבן ראשה - ציר פילדלפי

"רה"מ בנימין נתניהו לא הזכיר בהודעותיו את חיוניות הנוכחות הישראלית בציר פילדלפי לפני יוני האחרון, אז 'נולדה' הסוגייה כמכשול המונע חתימה על עסקה להחזרת החטופים הישראלים ברצועת עזה. בנוסף, בדיקת הסיקור התקשורת של המלחמה מעלה כי סוגיית הנוכחות הישראלית בציר פילדלפי, החוצץ בין רצועת עזה למצרים, לא הייתה מרכזית בשיח עד לאותו מועד. הנתונים הללו מחזקים את המסקנה כי חיוניות הנוכחות בציר פילדלפי היא תנאי מלאכותי שהציב נתניהו, על מנת למנוע עסקה שתביא להחזרת החטופים ולסיום הפרק הנוכחי במלחמה, מהלך שיאיים על יציבות ממשלתו ועלול לפגוע בקריירה הפוליטית של נתניהו. הדברים מתיישבים עם טענות עקביות של גורמים בצוות המשא-ומתן, ראשי מערכת הביטחון וחברים בקבינט לפיהם נתניהו מסכל את העסקה מסיבות פוליטיות".

שבי גטניו, "העין השביעית", 3.9

ערוץ 14 חושף: סכנת המורים הערבים

"כתבה ששודרה בערוץ 14, על 'התופעה המדאיגה' שלפיה מורים ערבים החלו ללמד בבתי ספר מהזרם הממלכתי-דתי, מעוררת זעם ברשת: 'בכל מדינה שפויה, עורכי הכתבה המאפשרים שידור דבר כזה וכל הנוגעים בדבר היו מוזמנים לחקירה במשטרה'. כתבה של הכתבת ציפורה סימן טוב מדווחת על מורים ערבים שהחלו להשתלב במספר בתי ספר ממלכתיים-דתיים 'ומלמדים את התלמידים הדתיים'. עוד דיווחה הכתבת, כי 'במציאות שבה מחנכים בבתי הספר הערבים על תמיכה בשהידים ושחרור פלסטין, עולה השאלה האם כל המורים הערבים המועסקים בבתי הספר היהודיים בכלל והדתיים בפרט תומכים בערכי המדינה היהודית והציונית, או שמא יש ביניהם כאלה שאינם מזדהים עם ערכים אלו, דבר העלול להשפיע לרעה על החינוך הדתי והציוני שמנסים להקנות לתלמידים".

האתר וואלה תרבות, 4.9

פעילי חד"ש ומק"י בהפגנה הגדולה ב-1.93 בעקבות איתור הגופות של ששת החטופים (צילום: זו הדרך)

איחוד מאבק החטופים והמחאה נגד הממשלה הוא צעד מבורך אך לא מספיק

למחאה דרוש מסר מעמדי

המלחמה והכיבוש לא נתקלו הפעם בהתנגדות בקרב מאות האלפים שהפגינו בצומת קפלן. בשבועות האחרונים חלה בקרב המפגינים התפתחות חשובה נוספת: הפנמת חשיבותה של העבודה המאורגנת. המחנה הליברלי המוביל את המחאה רחוק מאוד מתפיסה מעמדית של הפוליטיקה, ואינו רואה באיגודי העובדים בעלי ברית טבעיים. עם זאת, נדמה כי השביתה הכללית עליה הכריזה ההסתדרות בשבוע שעבר גילתה לרבים מאנשי המחנה את כוחה של העבודה המאורגנת ואת יכולתה לשמש מנוף לחץ על השלטון. כתוצאה מכך גובר העניין הפוליטי של פעילי המחאה באיגודי העובדים ועמו הלחץ המופעל עליהם לקחת חלק במאבק נגד הממשלה.

לאחד את קורבנות הממשלה

עם זאת, עדיין חסר למחאה מסר חברתי ומעמדי ברור. בצד ההתקפות על הממשלה על רקע הפקרת החטופים, ההתעלמות מהמפונים ונכונותה לשקע את ישראל במלחמת נצח, על המחאה לצאת באופן ברור נגד סדר היום הכלכלי של ממשלת הימין: קפיטליזם דורסני ופגיעה במוחלשים. תקציב המדינה החדש שמגבש שר האוצר סמוטריץ' (ר' עמ' 5) הוא ביטוי מובהק לכך. על המחאה לעמוד לצד כל קורבנותיה של הממשלה: נתמכי הביטוח הלאומי שקצבאותיהם יוקפאו, עובדי המגזר הציבורי ששכרם יישחק, המורים שאת ארגונם מנסה הממשלה לרסק, וכלל נפגעי הקיצוץ העמוק שמתכנן האוצר בשירותים הציבוריים.

אם המחאה תשכיל להציב אלטרנטיבה לניאו-ליברליזם של ממשלת נתניהו-סמוטריץ', היא תוכל להתרחב לציבורים שעד כה לא לקחו בה חלק, ואף כאלה שנמנים עם תומכי הממשלה. היא תגלה בעלי ברית לא רק בהנהגת ההסתדרות, אלא בקרב חלקים רחבים במעמד העובדים.

אסף טלגם

מאות אלפים הפגינו במוצאי שבת (7.9) ברחבי הארץ נגד ממשלת הימין ולמען עסקת חטופים. לאחר חודשים של ירידה מתמשכת במספר המפגינים וחשש מדעיכתן של ההפגנות, בשבוע האחרון ניצתה אש המחאה מחדש. ההפגנה הגדולה ביותר נערכה מול שער בגין בקריה בתל אביב בשיתוף פעולה של ארגוני המחאה ומשפחות החטופים. אל המחאה הצטרפו פעילי הגוש נגד הכיבוש, ביניהם חברי מק"י, חד"ש ובנק"י. במקביל הפגינו רבבות גם בחיפה, ברחובות, בירושלים, בבאר שבע, בנתניה, בכפר סבא ובעשרות מוקדים נוספים. אחרי ההצלחה שנרשמה בגיוס המונים להפגנות שהתקיימו בשבוע שעבר (1.9) אחרי איתור הגופות של ששת החטופים, החליטו ארגוני המחאה לאחד כוחות. יותר מ-11 חודשים נערכים בתל אביב שלושה אירועי מחאה נפרדים – הפגנה של ארגוני המחאה נגד ממשלת נתניהו בצומת קפלן, הפגנה של מטה משפחות החטופים בכיכר החטופים והפגנה נגד המלחמה והכיבוש מול שער קפלן של הקריה. הפעם, כל המפגינים התאחדו להפגנה גדולה בשער בגין בקריה בהובלת מטה המשפחות. גם בירושלים הפגינו אלפים במחאה משותפת של מטה משפחות החטופים וארגוני המחאה.

צעד גדול קדימה

איחוד כוחות זה הוא צעד גדול קדימה מבחינת המחאה. הדרישות הפוליטיות של המפגינים קשורות זו בזו לבלי הפרד: כדי להגיע לעסקת חטופים מוכרחים לעצור את המלחמה, ועצירת המלחמה פירושה נפילת ממשלת נתניהו המפקירה את החטופים.

באותה מידה, הפלת ממשלת הימין הקיצוני היא תנאי הכרחי להתקדמות לפתרון קבע מדיני ולביטחון אמיתי. באיחור ניכר, נדמה כי רבים ממובילי המחאה סוף סוף מבינים זאת. ראוי לציון כי בניגוד להפגנות קודמות, הקריאות נגד

לשמחת ממשלת הימין: ארגון המורים הודיע על השהיית השביתה

המורים יפגינו נגד הפרטת החינוך

לשביעות רצונה של ממשלת הימין, הודיע יו"ר ארגון המורים רן ארז בראשון (8.9) על השהיית השביתה של המורים בתיכונים. ארז סביר שההחלטה נתקבלה "מתוך אחריות למדינה, למורים ולתלמידים". ארז, יו"ר מרכז השלטון המקומי חיים ביבס ונציגי משרדי האוצר והחינוך נפגשו בתחילת השבוע שעות ארוכות בניסיון להביא לפריצת דרך שתסיים את השביתה שנמשכה כשבוע. אולם טרם הגיעו להבנות המאפשרות חתימה על ההסכם הקיבוצי. "למרות חוסר האחריות של משרד האוצר ופיצוץ במו"מ אנו מודיעים על השהיית השביתה", הודיע יו"ר ארגון המורים. "הלימודים יחודשו מחר [יום שני] בחטיבות העליונות וממשיכים במאבק בדרכים אחרות".

מורים רבים הביעו תהיה על הפסקת השביתה בעיצומה. עובדי הוראה, החברים בהסתדרות המורים ובארגון המורים, קוראים להפגין ביום חמישי השבוע (12.9) נגד מדיניות הפרטת החינוך של ממשלת הימין. ההפגנות ייערכו בשעה 15:00 מול משרד החינוך בתל-אביב (רח' השלושה 3), בירושלים (הנביאים 36) ובחיפה (מגדל המפרש). בקריאה להפגנות נאמר: "לא ניתן יד להחלשת העבודה המאורגנת בכלל וארגון המורים בפרט, לא ניתן יד להורדת מעמד אנשי החינוך, לא נעבוד ללא הסכם שכר ולא ניתן יד להפרטת מערכת החינוך ולגיבוש חוזים אישיים".

ההודעה הלילית הפתאומית בדבר השהיית השביתה גרמה התמרמרות רבה בקרב הורים ותלמידים. "לעשות צחוק מתלמידי ישראל ולהודיע ב-23:30 בלילה שלמחרת יש לימודים בתיכונים, תחת עיצומים – לא בבית ספרנו", מסרו מועצת התלמידים והנוער הארצית והנהגת ההורים הארצית. "אנו קוראים לתלמידי ישראל לא להגיע מחר לתיכונים וקוראים להורים לא לשלוח את ילדיהם, התלמידים הם לא כלי משחק בידי אף אחד מהצדדים". לפי ההודעה המשותפת, "כבר שנתיים וחצי שתלמידי ישראל סובלים תחת עיצומי ארגון המורים, לימודים עם עיצומים זאת לא שנת לימודים. אנו נשקול את המשך צעדינו".

הנהגת ההורים הארצית פנתה לשר החינוך יואב קיש בשבוע הראשון ללימודים בדרישה לוותר על רפורמת החוזים

הנהגת ההורים הארצית פנתה לשר החינוך יואב קיש בשבוע הראשון ללימודים בדרישה לוותר על רפורמת החוזים

המורה הסרבן זומן

לבירור במשרד החינוך

משרד החינוך זימן בשבוע שעבר לבירור מורה בחטיבת ביניים בנשר שהתבטא בעד סרבנות. הזימון נומק באמירותיו, אשר "יש בהן כדי לפגוע ברגשותיהם של תלמידים, מורים ושל הציבור בכלל", כך פורסם השבוע בעיתון "הארץ". המורה, עופר שור בן 57, אמר את הדברים בסרטון שפורסם ברשתות החברתיות לפני כחצי שנה.

בעקבות הסרטון, פנה למשרד החינוך ראש העיר נשר, רועי לוי, בדרישה לפטר את שור. לוי אמר בתגובה לעיתון "הארץ" כי פנייתו "נעשתה מתוך תחושת אחריות עמוקה כלפי הקהילה החינוכית בנשר". עם זאת, על פי עורך הדין עמית גורביץ', המייצג את שור, אין כל עלילה חוקית לפטרו, שכן בסרטון הוא לא הזדהה כמורה ולא התייחס למקצועו. גורביץ' הוסיף כי אפילו אם שור היה אומר את הדברים בכיתה, "עדיין היה הדבר מעוגן בדין הקיים ובהוראות משרד החינוך".

כאלפיים אזרחים חתמו על שתי עצומות מקוונות, אחת מהן של מרצים באקדמיה, שהביעו תמיכה במורה. "כשממשלת נתניהו דנה אותנו למלחמת נצח, כל מי שמעז להשמיע קול אחר – מוענש. הפעם, זה המורה עופר שור, שפרסם סרטון כאדם פרטי שבו הוא מספר על ההיכרות האישית שלו עם זוועות הכיבוש ועל סירובו לשרת בשטחים. המשת"פים של בן גביר ונתניהו בעיריית נשר דורשים ממשרד החינוך לפטר את המורה", נאמר בעצומה.

"נשמע שאם זה היה תלוי בראש עיריית נשר, היה אסור לאף אחד מאיתנו להתבטא נגד המשך הלחימה או מדיניות הממשלה – כמקובל במשטרים טוטליטריים. המדרון החלקלק הוא כבר קלישאה שאנחנו דוהרים בה אל התחתית. מי שיבחר לשתוק עכשיו כי אינו תומך בסרבנות, יגלה שמחר כבר לא יהיה לגיטימי להתבטא בעד עסקה להחזרת החטופים או להשמיע כל ביקורת על השלטון", נאמר עוד בעצומה.

ארבעה ארגונים התומכים בסרבנים: יש גבול, רשת מסרבות, פרופיל חדש ואני סירבתי פרסמו הודעה משותפת לפיה "עופר שור סירב לשרת בשטחים במהלך האינתיפאדה השנייה, לאחר ששירת כקצין חי"ר בסדיר ובמילואים. לאחרונה, עופר האמיץ סיפר בגלוי על הסירוב שלו בעמוד אני סירבתי. מאז מתחולל נגדו ציד מכשפות, כשראש עיריית נשר, העיר בה הוא מלמד, מסית נגדו ומאיים עליו. ההשתקה המקארטיסטית והאנטי-דמוקרטית של עופר היא עוד עדות לתהום אליה אנחנו צועדים. השיח הגלוי על המחיר המוסרי של המלחמה בעזה הוא מתפקידו של כל מורה ומחנך".

קבלו את

זו הדרך

מדי שבוע בדוא"ל

או בדואר רגיל

המעוניינים לקבל בדואר אלקטרוני, ללא תשלום, מתבקשים לשלוח

כתובת דוא"ל אל: zohaderekh@gmail.com

המעוניינים לקבל בדואר רגיל, מתבקשים לכסות את הוצאות

המשלוח באמצעות תרומה של 150 שקל בשיק לפקודת המפלגה

הקומוניסטית הישראלית, ת"ד 26205 תל-אביב 61264102

משרתם של שני אדונים: יו"ר נשיאות המגזר העסקי חבי אמיתי, שר האוצר בצלאל סמוטריץ' ונשיא התאחדות התעשיית רון תומר כנס להצגת עיקרי התקציב החדש לנציגי ההון, 29 באוגוסט 2024 (צילום מתוך דף X של השר)

ממשלת הימין מעמיקה את מדיניותה הניאו-ליברלית

סמוטריץ' ותקציב הפגיעה במוחלשים

אך הליך החקיקה הנדרש לבניית מדינת רווחה נמשך כ־30 שנה והוא הסתיים עם אישור חוק הסיעוד בשנת 1982. שלוש שנים מאוחר יותר החלו הלחצים לבטלה או לצמצמה, בהובלת אנשי מקצוע ופוליטיקאים ניאוליברליים. המשבר הכלכלי של 1985 סיפק את הרקע לאימוץ של "תוכנית החירום לייצוב המשק" אשר כללה, בין השאר, קיצוצים תקציביים, הפרטה של שירותים ציבוריים והפחתות מס לבעלי ההון. בהמשך, נוצלו אירועים נוספים שטלטלו את המשק – ביניהם האינתיפאדה השנייה (2000-2005) – למעבר למודל משקי-חברתי שונה, אשר כבר שלט בבריטניה ובארצות הברית – המודל הניאוליברלי. האם המלחמה בעזה והעמקת הכיבוש בגדה יהיו קרש קפיצה להשלמת מהלך ההרס?

לפי המודל הקפיטליסטי הניאו-ליברלי, שירותי הרווחה ברובם פסקו להיות מכוונים אל כלל האזרחים שהיו אמורים לקבל מהמדינה או מהרשות המקומית שירותים, סובסידיות והעברות כספיות בהתאם לצרכים. שירותי רווחה הנוכחיים (לא כולל תשלומי המוסד לביטוח לאומי) מיועדים בעיקר לפרטים ולמשפחות בתחתית סולם ההכנסות שלא סיוע לא יוכלו להגיע לרמת חיים הנחשבת סבירה.

"אין זה סוד שהדרך היחידה לספק שירותים טובים ורבים יותר למי שנזקקים לאחד משירותי הרווחה היא לגבות יותר מיסים מבעלי ההכנסות הגבוהות" כתבו החוקרות והוסיפו: "האסון של 7 באוקטובר, פלישת ישראל לעזה והתמשכות הלחימה הבהירו כי הגיע הזמן לשינוי של הסדרים הקיימים, וזאת על מנת להיטיב עם כל הישראלים הן בעתות שלום והן בעתות מלחמה. דרך המלך לשינוי שכזה היא העלאת המס המוטל על בעלי היכולת, צעד שיש בו הפוטנציאל לחזק את הסולידריות בחברה הישראלית".

לצערנו, פרט להתבטאויות של איגוד העובדים הסוציאליים וראשי המוסד לביטוח לאומי, טרם קמה זעקה נגד הגזל הצפוי. ההסדרות שותקת, למרות שהקפאת השכר של עובדי המגזר הציבורי מנוגדת להסכמים הקיימים. זו עילה ברורה להכרזת סכסוך עבודה כללי במשק. גם המחאה המתעצמת בשבועות האחרונים נגד ממשלת הימין טרם הפגימה שהתקציב הניאו-ליברלי הוא חלק מההפיכה המשטרית.

נמרוד עובד

פגישה נוספת של ראש הממשלה בנימין נתניהו, שר האוצר בצלאל סמוטריץ' ונציגי בנק ישראל נערכה בתחילת השבוע (8.9) כדי לרדן בהצעת התקציב לשנה הקרובה. סמוטריץ' הציג בה הצעה לתקציב 2025 עם יעד גירעון של 4%, המחייבת קיצוץ של לפחות 35 מיליארד שקל, לרבות הקפאת כל קצבאות הביטוח הלאומי, הקפאת השכר במגזר הציבורי וקיצוץ רוחבי במשרדי הממשלה – פרט למשרד הביטחון. במילים אחרות: את הוצאות האדירות של המלחמה הקולוניאליסטית ברצועת עזה ושל הגברת הדיכוי בשטחים הכבושים יישאו העובדים, המוחלשים וכלל האזרחים הזקוקים לשירותי המדינה שטרם הופרטו.

בסיום הישיבה מיהר שר העבודה יואב בן צור (ש"ס), הממונה על הביטוח הלאומי, לתקוף את החלטת סמוטריץ' להקפיא את הקצבאות והדגיש כי "הוא יעלה גם את שכר המינימום ב-2025". "לא ניתן בתקציב 2025 שמישהו יפגע בחלשים. רוצים עכשיו לקצץ? יש המון מאיפה לקצץ", אמר בן צור, אך מבלי שהתייחס להון העתק המוקדש לחיזוק ההתנחלויות ולהעמקת תהליך ההדתה של החברה הישראלית. בן צור: "לצערנו, נערי האוצר הולכים למקומות הקלים. לאנשים שלא יודעים למחות ואין להם קבוצות לחץ. משום מה יש הרגשה שעושים טובה למי שמקבל את קצבאות. אף אחד לא עושה טובה; זו חובתה של מדינת ישראל לביטחון הסוציאלי". הבכי והנהי של ש"ס ידועים לכל. בש"ס מאוד אוהבים "את האנשים שלא יודעים למחות", כי התפקיד המסורתי של המפלגה החרדית-ספרדית הוא דווקא למנוע מהאנשים למחות. זאת, תוך שימוש בדמגוגיה סוציאלית ותמיכה מעשית בדרך הניאו-ליברלית של ממשלות הימין להן היא שותפה.

אכן, סמוטריץ', משרתם הנאמן של בעלי הון ושותפו של בן צור בשלטון הימין הקיצוני, צועד צעד נוסף לפירוק שרידי מדינת הרווחה הישראלית. מדינה אשר לדברי חוקרות מרכז אדוה, ברברה סבירסקי ומירי אנדבלד-סבג, "מעולם לא התברכה בקרקע פוליטית וכלכלית המאפשרת צמיחה של מדינת רווחה ראויה לשמה". החוקרות כתבו במסמך שפורסם השבוע: "בעשורים הראשונים של קיום המדינה היו מאמצים לייצר שירותי רווחה המבוססים על המודל הסקנדינבי של אותה עת".

ההפיכה המשטרית מנוגדת לערכי העבודה הסוציאלית

הממשלה מרעיבה את החברה

תעודת הוראה, מה שללא ספק יפגע ברמת הלימודים. ממשלה זו גם תוקעת את המשא והמתן עם מורי החינוך העל יסודי, מה שהוביל להשבתתו.

הממשלה מרעיבה את מערכות הרווחה והבריאות! לאחרונה פורסם שמשרד האוצר יעביר למולדובה 700,000 ₪ כדי שתפתח את מעבר הגבול לאוקראינה ובכך תעזור לחסידי ברסלב להגיע לאומן. אומר לכם מה אפשר לעשות בסכום הזה למען מערכת הרווחה: לממן תוכנית טיפול בקהילה לחמש משפחות עם ילדים בסיכון למשך שלוש שנים, או לממן 190 טיפולים רגשיים עבור נפגעי 7 באוקטובר, וכן הלאה.

דם החטופים על ידי הממשלה

הממשלה מאפשרת את המשך הרעבת החטופים הסובלים והמעונים, ולא דואגת להצילם בזמן. אפילו השר גלנט התריע לאחר החלטת הקבינט המפקירה אותם (29.8): "מה קרה לנו? אנחנו מדברים על אנשים שנחטפו מהמיטות שלהם! על מה אנחנו מדברים? על שישה שבועות שאחריהם נשמרת לנו הזכות לשוב ולהילחם בכל מקום ברצועה, גם בפילדלפי - בדיוק כמו בסיום העסקה הקודמת". ואני אומרת: דמם של החטופים שנרצחו בעזה על ידיהם של 64 חברי הממשלה שלא דאגו להצילם!

הממשלה מרעיבה את כל מי שמנסה לדאוג לאזרחים! הממשלה התבקשה לאחרונה להקצות 2 מיליון ש"ח לרכישת שני אמבולנסים לתושבי קו העימות בצפון והיא סירבה. במקביל החליטה הממשלה להקצות, לראשונה בהיסטוריה, 2 מיליון שקל למימון סיוורם בהר הבית. מבחינתה חשוב יותר לסייר בהר הבית מאשר להתפנות באמבולנס לאחר נפילת טיל. בושה!

הממשלה מרעיבה את המפונים ואת תושבי קו העימות! גם בצפון וגם בדרום, נבנו בתי ספר עורפיים מעטים שלא מספקים לכלל התלמידים. בדרום בנו רק ביה"ס יסודי עורפי, כך שהתיכונים אמורים לחזור וללמוד במרחק של ארבעה קילומטר מהגבול, בקו ישיר לחאן יונס, ומי שמפחד - שיחפש את עצמו. בצפון בנו בתי ספר עבור 75% מהתלמידים בלבד. במשרד החינוך אומרים שאין מקור להגדלת התקציב. ברור שאין תקציב, כי העבירו מיליארד 2001 מיליון ש"ח מהתקציב של החינוך הממלכתי לחינוך החרדי.

מייצרים תקווה

בסיום דברי אומר כמה מילים על תקווה. אני מאמינה שתקווה היא לא דבר שמוצאים אלא דבר שעושים. עושים אותה יחד. עושים אותה בלי לוותר. זיכרו מה קרה בפולין. זיכרו שמשטרים מושחתים יכולים ליפול כשהאזרחים לא מוותרים - ואנחנו לא נוותר.

מהטמה גנדי, לוחם החירות ההודי, אמר: "ברגע של ייאוש, אני נזכר שלאורך כל ההיסטוריה דרכן של האמת והאהבה ניצחה תמיד. היו רודנים, ולזמן מה הם נראו בלתי מנוצחים. אבל בסוף הם תמיד נופלים. זיכרו זאת תמיד".

עדי רומח-טרבניצקי

מתוך דבריה בהפגנה בהוד השרון

נגד הממשלה ולמען עסקת חטופים, 31.8

אומר בשיא הכנות - מאז 7 באוקטובר, לי כבר אין כוח וסבלנות לשמוע נאומים בהפגנות. עד המלחמה ארגנתי את ההפגנות ברמלה, עיר מגוריי, ונאמתי על כמה בימות ברחבי הארץ. מאז אוקטובר, אני בתחושה של "מה עוד יש לומר?". המצב מתדרדר במהירות ומסלים באופן שלא תיארו לעצמנו. אבל כל עוד אנחנו כאן וממשיכים להיאבק, חשוב שנמשיך להציף את נזקי הממשלה הנוכחית בכל היבטיה, ואני כאן בעיקר כדי לספר על הנזקים בהיבט החברתי.

שמי עדי ואני פעילה בקבוצה עו"סות דמוקרטית. אנו, עובדות ועובדים סוציאליים, הקמנו אותה בתחילת ההפיכה המשטרית. זאת מתוך הבנה שההפיכה ומהלכיה מנוגדים לערכי העבודה הסוציאלית ומסוכנים לחברה בישראל. לפני המלחמה נדהמנו לראות כיצד הממשלה גוזלת עוד ועוד תקציבים חברתיים לטובת משרדי הדתות והמורשת ועוד משרדים מומצאים ומיותרים רבים. ואז אירע 7 באוקטובר. כל בר דעת מבין שהתקציבים הכי חשובים כעת הם אלה שיאפשרו לאנשים לשמור על שפיות נפשית ותחושת ביטחון "שיש מי שדואג להם". לצערי, הממשלה לא נהגה כך, וכיום אפשר לאפיין את הממשלה במילה אחת: מרעיבה.

כלכלת "בעזרת השם" של סמוטריץ'

הממשלה מרעיבה את העניים! אריה דרעי, למשל, מחזיק אצלו 400 מיליון שקל המיועדים לחלוקת כרטיסי מזון לקראת החגים. אך לאחר שבג"צ פסק בשנה שעברה שהקריטריונים לחלוקה מפלים כדי שהמקבלים יהיו בעיקר משפחות חרדיות, ש"ס לא יכלה להמשיך בחלוקה כרצונה. אולם המפלגה לא קבעה קריטריונים חדשים ולמעשה הפסיקה את החלוקה למשפחות עניות! אלה לא קיבלו דבר בפסח שעבר ונראה שגם לא יקבלו לקרא ראש השנה הקרב. נראה שש"ס לא דואגת לחלוקה פשוט כי אין העדפה לקהל הבוחרים שלה.

הממשלה מרעיבה את המוחלשים! יוקר המחיה והמצב הכלכלי במדינה, הודות לכלכלת "בעזרת השם" של שר האוצר, פוגעים בכולם אך בעיקר באוכלוסיות מוחלשות. אלה צריכות לבחור בין מזון לבין תרופות ולוותר על כל דבר אחר. הממשלה מרעיבה את המגזר הציבורי! בעלי תפקידים חשובים במגזר הציבורי, כגון סיעות בגנים, מדריכים בפנימיות, פסיכולוגים בשירות החינוכי ועובדים סוציאליים, מקבלים שכר שכלל לא תואם את הקושי והעומס בעבודה ואת האחריות שבחובה. אתן לכם דוגמה אחת מיני רבות, שמראה כיצד בשל הרעבה זו אוכלוסייה נפגעת. כוונתי למרכזי קשר הורים-ילדים. מרכזי הקשר של משרד הרווחה נועדו לאפשר מפגשים מפוקחים ומוגנים בין ילדיהם לבין הוריהם על רקע של גירויים מורכבים או אלימות במשפחה. כמו בכל תחומי הרווחה, גם במרכזי הקשר חסרים תקנים או שלא מצליחים לאייש אותם בשל תנאי העסקה ירודים. בשל כך נאלצים הורים וילדים לחכות חודשים רבים למפגש. לפי דו"ח מבקר המדינה, עליהם לחכות 8 חודשים לפגישה.

הממשלה מרעיבה את המורים ואת מוסדות החינוך הממלכתיים! לאחרונה לא היסס משרד החינוך לקצץ רבע מיליארד שקל בתקציב סכסוד הצהרונים. קיצוץ זה פוגע בעיקר במעמד הביניים הקורס ובמעמד הנמוך יותר. ואם לא די בכך, החליטה הממשלה להעסיק כמורים אנשים ללא

שוטרים עוזרים נער פלסטיני במחנה הפליטים שועפאט, ירושלים המזרחית הכבושה (צילום: און יזו / אקטיביסטילס)

הילדים הנעלמים של מזרח ירושלים

אמורה אפוא לעמוד על 160 מיליון שקלים בשנה. בפועל, בעקבות קיצוץ תקציב החינוך בשל המלחמה, עומד הסכום על 60 מיליון שקלים בשנה בלבד – פחות מאשר בתוכנית החומש הקודמת. לפי "עיר עמים", משמעות הקיצוץ היא פגיעה בתוכניות שכבר פעלו במזרח העיר, אשר הסתמכו על התקציב שאושר בשנת 2023.

מבין התקציבים שכן הועברו, מרביתם הוקדשו להגדלת מספר ושיעור הלומדים בתוכנית הלימודים הישראלית. לפי הדו"ח, "מדובר בהמשך המגמה בתוכנית החומש הקודמת – הטיה לא פרופורציונלית של תקציבים למיעוט של תלמידים, במטרה ליצור לחץ למעבר תלמידים לתוכנית הישראלית. זאת בזמן שכמות גדולה של תלמידים, אלה שלומדים בבתי ספר מוכרים שאינם רשמיים שמלמדים את התאגויהי (תעודת הבגרות הפלסטינית – א"ט), כלל אינם זוכים לתקציבי תוכנית החומש, אף שהם זקוקים לא פחות להשקעה תקציבית גבוהה יותר גם בימים כתיקונם, וביתר שאת בשנה האחרונה".

אלימות כלפי תלמידים וצוותי חינוך

השנה האחרונה במערכת החינוך בירושלים המזרחית עמדה גם בסימן של אלימות גוברת כלפי תלמידים וצוותי חינוך פלסטיניים. לפי הדו"ח, נתקבלו דיווחים רבים על אלימות קשה שננקטה נגד תלמידים ונגד מורים ערבים בדרכים לבתי הספר ובכניסה למוסדות חינוך – במיוחד בשבועות הראשונים של המלחמה. "תלמידים ומורים נתקלו באלימות של כוחות הביטחון בדרכם לבתי הספר ובחזרה לבתיהם, בקללות, בפגיעות פיסיות, ואף בחיפושים מטרידים על גופם. עשרות תלמידים נעצרו, ולרוב שוחררו זמן קצר לאחר מכן", נכתב. גם המחסומים שהוצבו בעיר הקשו מאוד על החזרה ללימודים, וגרמו לכך שדרכם של עובדי הוראה לבתי הספר ארכה לפעמים שלוש שעות ואף יותר.

בעיר עמים הדגישו כי כמעט ולא ניתן מענה רגשי לתלמידים שנפגעו מאלימות, כולל ילדים בכיתה א' שנפגעו בדרכם לבית הספר ובחזרה. הדיונים שהתקיימו בוועדת החינוך של הכנסת לגבי החינוך בירושלים המזרחית התמקדו בתוכנית הלימודים, כשהם מעניקים בימה לגורמי ימין קיצוניים ומסיתים. לעומת זאת, לא התקיים שום דיון על הצורך בהגנה על התלמידים וצוותי החינוך בירושלים המזרחית, ובריסון כוחות המשטרה בהתייחסות כלפיהם.

שמואל אורני

עיריית ירושלים אינה יודעת היכן לומדים יותר מעשרת אלפים תלמידים פלסטינים תושבי מזרח העיר – כך עולה מדו"ח חדש שפרסמה העמותה "עיר עמים" בנושא החינוך בירושלים המזרחית בשנת הלימודים 2023-2024. לפי הדו"ח, המתבסס על בקשת חופש מידע שהגישה העמותה לעיריית ירושלים, בחינוך הערבי הרשמי והלא-רשמי בירושלים רשומים 106,550 תלמידים, שהם כ-36% מסך התלמידים בעיר. יוצא, שישנם 30,529 ילדים פלסטינים בגיל 3-18 שאינם מצויים במסגרות חינוך רשמיות או מוכרות. אשר לקבוצת ילדים זו, העירייה יודעת על כעשרים אלף הלומדים במסגרות חינוך פרטיות או במסגרות של משרד העבודה, או שנשרו מהלימודים בשנה האחרונה. כן כולל הנתון בגיל הגן שהוריהם מעדיפים לא לשלוח אותם למסגרות. המשמעות היא שלגבי 11 אלף ילדים בגיל חינוך אין עיריית ירושלים יודעת היכן הם לומדים, או אם הם לומדים בכלל. בנתון זה כלולים 7.5% מכלל הילדים זכאי החינוך בירושלים המזרחית.

להערכת העירייה, מאות מבין "הילדים הנעלמים" לומדים בשטחי הרשות הפלסטינית, למרות שכתובתם בירושלים. מאות תלמידים נוספים לומדים בפנימיות ובמקלטים ברחבי הארץ לפי צו של בית משפט. אולם הערכות אלה אין בכוחן להסביר היכן לומדים אלפי התלמידים החסרים.

כיתות חסרות וקיצוץ בחינוך

הדו"ח מדגיש, כי בירושלים המזרחית חסרות 2,447 כיתות לימוד. יצוין כי בינואר 2023 קבע בג"ץ בעתירת ארגון ההורים בעניין מחסור בכיתות בירושלים, כי על המדינה והעירייה לגבש תוך ארבעה חודשים מתווה לבניית כיתות הלימוד החסרות במזרח העיר. לפי עיר עמים, "פעם אחר פעם מבקשות הרשויות אורכה ליישום פסק הדין, כל פעם לעוד ארבעה חודשים, וכך בימים אלה ביקשו אורכה נוספת עד ליום 17/12/24 (שנתיים מאז פסק הדין)". אך לפי תשובת העירייה לבקשת חופש מידע בנושא, מספר הכיתות המצויות כעת בתהליכי תכנון עומד כעת על 1,210 כיתות בלבד – פחות ממחצית הכיתות החסרות.

הדו"ח מתאר את הקיצוץ העמוק בתקציבי החינוך במסגרת תוכנית החומש לצמצום פערים חברתיים וכלכליים בירושלים המזרחית. מתוך תקציב כולל של 3.2 מיליארד שקלים, 800 מיליון יועדו לתחום החינוך. התמיכה בתקציב החינוך הייתה

לא לוותר על דרך החשיבה של מרקס

דבר הגיעה אל הצגה של רעיונות שונים של מרקס תוך שימוש בשפה ובשיטת מחשבה הנפוצות הרבה יותר בימינו. הכלכלן האיטלקי פיירו סראפה הציג תורת ערך שיש שאומרים שהיא תואמת (או שאפשר להתאימה) את הרעיונות של מרקס. סראפה גם השתמש בלוגיקה פשוטה יותר ממרקס ובכלים מתמטיים חזקים מאלה של מרקס. מאז התפתח שיח אקדמי בדבר ההתאמה בין מרקס לסראפה ורבים התרשמו מהבהירות שבה סראפה מציג רעיונות מורכבים. הכלכלן היפני מיצ'יו מורישימה טען כי בעזרת מתמטיזציה חדשנית הצליח ליצור סינתזה בין התיאוריות הכלכליות של ריקרדו, מרקס, ו-וולראס. מורישימה כתב במפורש כי אחת ממטרותיו היא לגשר בין אסכולות כלכליות שונות, ואולי סינתזה חדשה לחלוטין תאפשר זאת בתנאים שווים יותר.

ההיבטים הייחודיים בדיאלקטיקה

ברעיונות אלה וברעיונות דומים נוספים יש עניין רב, והדיונים הנובעים מהם מרתקים. עם זאת, הצעות אלה מעלות שתי בעיות עיקריות. ראשית, הן לא בהכרח מקלות על תהליך הלמידה, אלא מחליפות את סוג הידע הדרוש לה; שנית, בטיעונים הדיאלקטיים של מרקס ישנם היבטים ייחודיים, שאובדים עם שינויים דרסטיים כאלה בשיטתו.

העמודים בפתח "הקפיטל" עמוסים בתוכן. הם מציגים את התנועה המרכזית שבפרק הראשון נוסף לטיעונים יסודיים על מדידת הערך של סחורות. אחרי עמודים ראשונים אלה, מרקס הגיע לנקודה בניתוח שלו שבה הראה, כי חליפין של סחורות מתבצע על בסיס השוואה של עבודה מופשטת, ולכן הוא מבקש לברר מה המידה שבעזרתה נמדדת עבודה מופשטת.

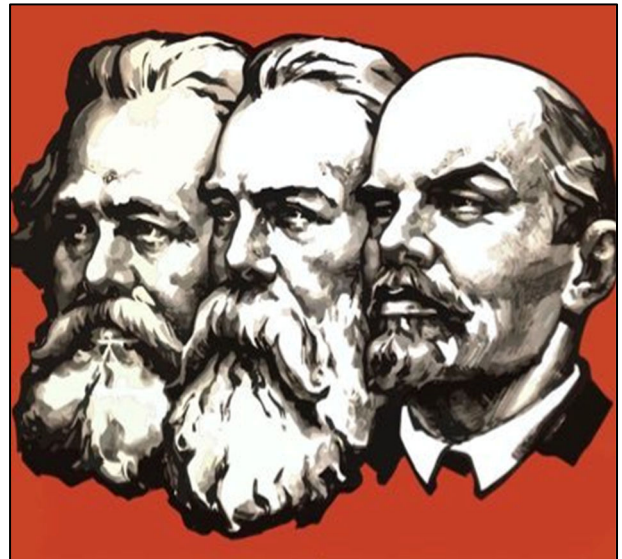
המושג שמציג כאן מרקס - "זמן עבודה נחוץ חברתית", מוגדר במשנתו כזמן הממוצע הנדרש לייצור של סחורה מסוימת בשלב מסוים של פיתוח הטכניקה והטכנולוגיה. קישור זה בין מושג הערך, שנמצא בבסיס הניתוח של מרקס, לבין סך כל הקשרים והמבנים החברתיים של החברה שמפיקה את הערך הוא, לפי דעתי, התרומה החשובה ביותר והמאירה ביותר של מרקס. הקישור הזה אינו מרפה אף לרגע ודורש מאיתנו להתבונן בחברה ובכלכלה כמבנה אחד שמייצר את כל הרגעים (מומנטים) שבתוכו ואת עצמו. זו דרך חשיבה שתורות ערך שאינן דיאלקטיות מאבדות.

לכן חיוני להישאר עם הדיאלקטיקה ולמצוא דרך לפתח חשיבה דיאלקטית. אולי כדאי שנקשיב ללנין, שאמר כי לא ניתן להבין את מרקס בלי לשקוד על "מדע הלוגיקה" של הגל? אולם, מבט חטוף ב"מדע הלוגיקה" יראה לנו כי הטקסט ברור עוד פחות מזה של "הקפיטל".

חשובה אף יותר היא ההתייחסות של מרקס להבדלים בין הדיאלקטיקה שלו לזו של הגל. לפי מרקס, הגל עשה לדיאלקטיקה מיסטיפיקציה שהופכת אותה למסובכת יתר על המידה. לכן נראה שלחציב הבנה טובה של דיאלקטיקה כתנאי סף לקריאה ב"הקפיטל" - גם זו לא הדרך העדיפה. הפתרון שמרקסיסטים מצאו לבעיה הוא קבוצות קריאה, בהן תחומי העניין והידע השונים של חברות וחברים מאפשרים לפתח דיון והבנה עמוקה של המתודה, התיאוריה, והיישום.

לכן אני מציע לחברים: אל תראו בקושי הראשוני בקריאה מחסום נורא שצריך לעבור כדי להגיע לנקודת ההתחלה, אלא צעד ראשון בתהליך לפיתוח הידע וההבנה.

אורי כגן

במפגש שהתקיים לאחרונה של קבוצת קריאה בכתבי מרקס, אמר חבר צעיר שהתיאוריה של מרקס עמוקה וטובה, אך הפרק הראשון של "הקפיטל" מבולגן ורצוף שגיאות. השבתי לו שהפרק הראשון, המציג תורת ערך שלמה, אכן קשה להבנה. מקרה זה הזכיר לי שיחה עם חבר אחר, אדם מבריק, במהלכה הבעתי צער על כך שדרך החשיבה הדיאלקטית של מרקס זרה ולא טבעית לרוב האנשים, ולכן נוצרות אי-הבנות רבות. החבר ציין שבזמנו של מרקס הייתה הדיאלקטיקה שגורה בקרב קהל היעד שלו (מלומדים גרמנים), ולכן הטיעונים שלו היו ברורים. תהיתי, מדוע הכלכלן בהם-באזורק, מבקר אוסטרי של מרקס שכתב 20 שנה אחרי מותו, עשה אותן טעויות שפוגשים גם היום. החבר השיב, שדורו של בהם-באזורק כבר לא חשב דיאלקטית.

אם בסיס התיאוריה שלנו קשה לקריאה כי השיטה עליה הוא נסמך אינה מובנת לקהל קוראים עכשווי - יש לנו בעיה. בתמצית, דיאלקטיקה היא שיטה שבה דבר נחקר בעזרת הניגודים שבתוכו. ניגודים אלה אינם בהכרח קטבים הפוכים, אלא חלקים שמתחככים זה בזה ויוצרים לחצים ותנועות. כמובן שאין זו כל התורה: הרי אם ניתן היה להסביר את הדיאלקטיקה של מרקס במשפט אחד, לא הייתה לנו שום בעיה. הקושי שעולה בקריאה ראשונית של "הקפיטל" נובע מכך שביטויים מסוימים, הטיעונים במשמעות דיאלקטית, נראים לפעמים כניסוח מקרי. כלומר, לא ברור איזה חלק ממשפט הוא ביטוי בעל משמעות עמוקה ואיזה חלק הוא התבטאות סתמית.

הצעות לשיטות נוספות

כדי להתגבר על הקושי שמזמנת החשיבה הדיאלקטית ולתקשר את הרעיונות שלנו בקלות לקהלים רחבים יותר, אולי כדאי שנאמץ שיטה אחרת? יש הוגים שהציעו אפשרויות כאלה.

הכלכלנית הבריטית ג'ואן רובינסון סברה כי מרקס הגיע לתובנות חשובות לגבי הכלכלה המודרנית, אך היא התנגדה ל"מתודה המסובכת" שלו והציעה לנסח מחדש את טענותיו בעזרת כלים כלכליים אורתודוקסיים יותר. בתהליך "תרגום" זה ויתרה רובינסון על כמה טענות של מרקס, אבל בסופו של

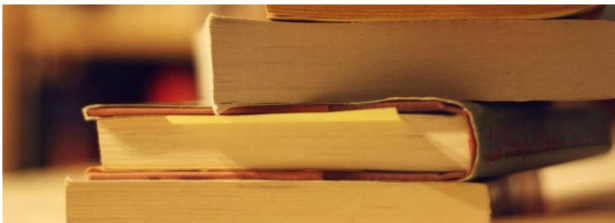
פרק בהיסטוריה של משבר האקלים והקפיטליזם בעקבות הספר "רישומי פחם"

הפרק האחרון של הספר הוא אולי הפרובוקטיבי ביותר. פרק זה עוסק בהיסטוריה של דתות ורעיונות בעידן הפחם, ובהשפעתו התרבותית והאינטלקטואלית של המחצב השחור. הפרק מבקש להראות כיצד תרם הפחם לעיצוב המחשבה הנוצרית והרפורמיזם האסלאמי, והשפיע אפילו על רעיונותיו של קרל מרקס.

המחצב השחור ותורת הערך של מרקס

לטענת ברק, מדע התרמודינמיקה, שהתפתח בבריטניה בשנות הארבעים של המאה ה-19 כתוצאה מהתפשטות כלכלת הפחם, סיפק את התשתית האינטלקטואלית לתורת הערך העודף של מרקס. לפי טענה זו, מדע זה הוא שאפשר למרקס להבין את כוח העבודה המגולם בסחורות כביטוי מופשט של השקעת אנרגיה. ברק אף מצטט מכתבי מרקס: "אך מקרי הוא שהכוח המניע לבש צורה של שרירים אנושיים; באותה מידה יכלו רוח, מים או קיטור להחליף את האדם". הספר כתוב היטב, ובכוחו להנגיש מחקר אקדמי בנושא בעל חשיבות אקטואלית ופוליטית רבה לקהל קוראים רחב יותר. נותר לקוות שחוקרים נוספים ילכו בעקבותיו ויתרמו לחשיפת הקשרים ההיסטוריים והעכשוויים בין קפיטליזם, אימפריאליזם, משבר האקלים והרס הסביבה.

א. בן יאיר

שבוע עיר / עורכת לריסה מילר

האדוות / מאיה מנדלוביץ'

עֵצָב גְדוֹל יָרַד מִן הַשָּׁמַיִם
וְהִצִּיף אֶת הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים,
וְהִיּוֹנוּ קוֹדְרִים כְּמַבַּט עֵינָיו
וְהִיּוֹנוּ מִתְשִׁימִים מִן הַהִתְשָׁה
וְהִיּוֹנוּ מְנַסִּים לְבַדֵּר אֶת יְלָדֵינוּ
וּמְעַדְנוּ שְׂעָה אַחַר שְׂעָה.
הָרִי הִיּוֹנוּ גַם אֲנַחְנוּ יְלָדִים עַד עֵתָה
וַיְמִי חֲרוֹן שׁוֹב הִצִּיפוּ אוֹתָנוּ
רָגְעִי בְּלֵהוֹת,
בֵּין לְבֵין אֲדוֹת הַגָּלִים
הַגּוֹאִים לְשָׁפְלִים
לֹא נוֹתֵר אֶלָּא לְבָהוֹת בְּמַיִם
בְּדַמְיוֹת מְגַדְלוֹת, מְקַטְנוֹת
בְּזָרָם מְפַמָּם קְלוֹת
מְבַעֲבָע
בְּשִׁפְהָ אַחֲרָת
בְּמַרְקָם שׁוֹנָה,
כְּלָב הָאָדָם הַהוֹמָה.

בשנים האחרונות רואים אור יותר ויותר ספרים העוסקים במשבר האקלים – אולי הסכנה הגדולה ביותר עמה מתמודדת האנושות במאה ה-21. אך ספרים על ההיסטוריה של משבר האקלים עדיין קשה למצוא על המדפים – על אחת כמה וכמה בישראל.

ספרו של פרופסור און ברק מאוניברסיטת תל אביב, "רישומי פחם" (הוצאת מכון ון ליר בשיתוף הקיבוץ המאוחד), תורם תרומה חשובה להשלמת מחסור זה. הספר עוסק בהיסטוריה העולמית מאז ראשית המהפכה התעשייתית של הפחם, אחד מדלקי המאובנים שבערתם גורמת להתחממות גלובלית.

לפי דימוי נפוץ, "עידן הפחם" מזוהה עם המהפכה התעשייתית ועם מפעלים מעלי עשן שחור באנגליה של המאה ה-19. מאז איבד הפחם מחשיבותו היחסית, והאנושות המתועשת מסתמכת יותר על שריפת נפט ועל גז מחצבים. מדוע להתמקד אם כך דווקא בפחם?

לטענתו של ברק, אנו עדיין חיים בעידן הפחם. ראשית, האנושות שורפת כיום יותר פחם מאשר שרפה במאה ה-19. נכון אמנם שחלקו היחסי של הפחם ב"עוגת האנרגיה" הגלובלית הצטמצם, אך במונחים מוחלטים צריכת האנרגיה הגלובלית רק גדלה – ועמה גם צריכת הפחם.

שנית, הפחם הוא הדלק שהחל את התהליך שברק מכנה בשם "קרבוניזציה גלובלית": הפצתם של דלקי המאובנים והתמכרותה של האנושות לשימוש בהם – תהליך אשר עיצב את העולם בו אנו חיים כיום.

הפחם בהיסטוריה של הקפיטליזם

הספר מתמקד במאה ה-19 ובתחום המומחיות של ברק: ההיסטוריה של המזרח התיכון. נוסף לנרטיב-העל על ההתמכרות האנושית לפחם, הספר מציג תובנות חדשות על הכוחות הגדולים שעיצבו את עולמנו מאז המאה ה-19 – הקפיטליזם והאימפריאליזם, הקשורים בטבורם לכלכלת הפחם.

בניגוד לתפיסה המקובלת של הקפיטליזם, לפיה המרכז המתועש מייבא חומרי גלם מהפריפריה ומייצא אליה מוצרים תעשייתיים מוגמרים, מראה הספר כי התפשטות הקפיטליזם ברחבי העולם הייתה תלויה בייצוא של חומר גלם קריטי מהאיים הבריטיים – פחם. כך לדוגמא, פחם שנכרה באנגליה ובוויילס נשלח באוניות למקומות כמו מצרים והודו, שם הוא שימש כדלק למשאבות המים שהשקו את שדות הכותנה. זו שימשה מאוחר יותר כחומר גלם במפעלי הטקסטיל של מנצ'סטר. כך מילא יצוא הפחם מבריטניה אל המזרח התיכון ולשאר העולם הקולוניאלי תפקיד מרכזי בעליית הקפיטליזם הגלובלי.

כמו כן מתחקה הספר אחר הקשר בין התפשטות האימפריאליזם הבריטי במזרח התיכון ובאסיה לבין "תחנות התדלוק" שהוקמו לאורך חופי הים התיכון, הים האדום והאוקיינוס ההודי במטרה לטעון את ספינות הקיטור הבריטיות בפחם. ברק טוען כי מניע מרכזי בהשתלטות הבריטית על טריטוריות כמו עדן שבדרום תימן היה הצורך בהקמה של נמלי פחם, בהגנה עליהם ובאספקת מזון ליושביהם.

עשרות נהרגו בהפצצה על מחנה עקורים

ח"כ עודה הוצא בשני (9.9) בכוח ממליאת הכנסת בעת שזו קיימה הצבעות במסגרת כינוס פגרה מיוחד. במהלך דבריו בדיון אמר כי יש לחסל את הטרור הגדול ביותר שהוא "הכיבוש הישראלי הטרוריסטי". דבריו של עודה עוררו מהומה, וח"כ טלי גוטליב (הליכוד) מנעה ממנו להמשיך לדבר בטענה כי הוא "תומך טרור". בהמשך, כשעודה ביקר את סגן יו"ר הכנסת ח"כ משה סולומון (הציונות הדתית) על כך שאינו מאפשר לו לדבר ומשתיק את הביקורת, התלהט השיח ביניהם ועודה כינה את סולומון "גזען". בתגובה, סולומון שניהל את השיבה הורה להוציא אותו מהאולם והמאבטחים הורידו את ח"כ עודה בכוח מדוכן הנואמים. השבוע התחילה שנת הלימודים של התלמידים הפלסטינים. אך גם השנה, 625,000 ילדים תושבי רצועת עזה לא ילכו לבית הספר. הם כבר החמיצו שנת לימודים מלאה, אותה הם העבירו בתלאות המלחמה. בתי ספר רבים נהרסו או הוקמו בהם מחנות עקורים, שבתורם נהרסו גם כן במהלך המתקפה של ישראל על הרצועה. ארגון האו"ם למען הילדים – יוניצף דיווח כי 93% מבתי הספר ברצועה נהרסו או ניזוקו.

19 פלסטינים, ביניהם נשים וילדים, נהרגו בשלישי (10.9) בהפצצת הצבא על "אזור הומניטרי" במואסי שבחאן יונס. משירותי ההצלה ברצועה נמסר כי חולצו מתוך ההריסות 65 פצועים והרוגים וכי מספרם צפוי לעלות. לפי הידיעה שפורסמה בסוכנות וואפא, במתחם שהותקף היו לפחות 20 אוהלים, בהם שהו משפחות רבות. איש כוחות ההצלה אמר כי התקיפה גרמה למכתשים בעומק של כ-7 עד 9 מטר, וכי משפחות שלמות נעלמו בהריסות. עדי ראייה לתקיפה סיפרו כי מחנה האוהלים נפגע מלפחות ארבעה טילים. התירוץ של הצבא הישראלי: "במקום שהו מחבלים בכירים של החמאס". לפני חודש תקף צה"ל בית ספר בעיר עזה ששימש מחסה לעקורים, משום שלדבריו פעלה במקום מפקדה צבאית של חמאס. 93 נהרגו בתקיפה, בהם 11 ילדים ושש נשים, כן נרשמו עשרות נפגעים נוספים. ביולי הופצץ בית ספר של אונר"א בנוסייראת: 23 בני אדם נהרגו ו-73 נפצעו בתקיפה. לדברי ח"כ איימן עודה, יו"ר חד"ש-תע"ל, "יכול להיות שהפעם לא תראו גופות מבותרות של ילדים פלסטינים כתוצאה מתקיפת הצבא בעזה. למה? כי הם נקברו עמוק מתחת לאדמה בהפצצה. בור בעומק של כ-9 מטרים נפער באזור הומניטארי. את המלחמה חייבים לעצור עכשיו".

מועדון הקולנוע בגדה השמאלית
הברך / נדב לפיד
 לאחר ההקרנה תתקיים שיחה עם השחקן הראשי אבשלום פולק
שבת 14.9 | 21:00 | אחד העם 70, ת"א

מועדון הקולנוע בגדה השמאלית
בשיתוף שלום עכשיו
הדונם של סבתא / ירמי שיק בלום
 לאחר ההקרנה יתקיים פאנל בהשתתפות היוצרים ופעילי שלום עכשיו
שלישי 17.9 | 19:30 | אחד העם 70, ת"א

דיבור שמאלי
7 באוקטובר - איך ממשיכים הלאה?
 שיחה עם העיתונאי והסופר **עודה בשאראת**
חמישי 19.9 | 19:00 | אחד העם 70, ת"א

